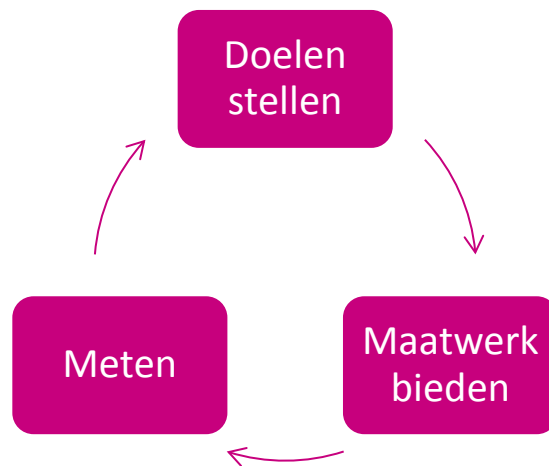

Opbrengstgericht maatwerk

Trainingsmodule voor docenten voortgezet onderwijs die werk willen maken van opbrengstgericht maatwerk.

Aanleiding en verantwoording

Deze handleiding informeert docenten in het voortgezet onderwijs over het gebruik van materialen waarmee zij collega docenten kunnen professionaliseren (trainen) in het opbrengstgericht werken in de eigen onderwijspraktijk. Deze trainingsmodule is tot stand gekomen in samenwerking met SLO en AOC Oost, locatie Almelo. Op het AOC ontstond de behoefte om een 'train-de-trainers' module voor opbrengstgericht maatwerk te ontwikkelen. Oftewel een trainingsmodule waarmee docenten worden getraind om collega docenten te professionaliseren in het opbrengstgericht werken in de eigen onderwijspraktijk. Het eerstgenoemde groepje docenten, de toekomstige trainers, hebben hiervoor eerst zelf de training doorlopen, waarna zij vervolgens hun collega docenten hebben getraind. De training die bij het AOC is gebruikt vormt de basis van de trainingsmodule zoals beschreven in deze handreiking. Als meest belangrijke input voor deze module geldt de SLO website: www.opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl.

Doelstelling en opzet van de training

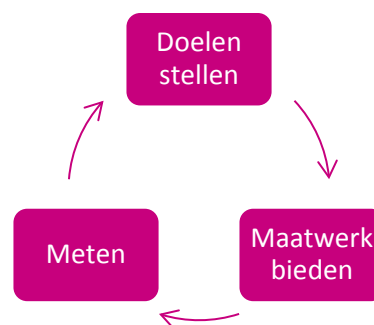
Dit is een training over opbrengstgericht maatwerk in de klas. Met behulp van theoretische ondersteuning en praktische voorbeeldmaterialen, gaat u aan de slag met opbrengstgericht maatwerk in uw eigen klaslokaal. Dit alles doet u in afstemming met een collega, uw persoonlijke buddy en sparringpartner. De training kunt u geheel op maat maken, dus aangepast aan de wensen en behoeften van uw eigen leervragen. Dit betekent dat u niet alles hoeft te doorlopen wat er in de training wordt aangeboden. Belangrijk is dat u datgene toepast, wat u helpt om (meer) opbrengstgericht maatwerk in de klas tot uitvoering te brengen.

Doelstelling

In de kern is het hoofddoel van deze training:

Ik kan opbrengstgericht werken in mijn eigen onderwijspraktijk (binnen mijn lessen) aan de hand van de cyclus: doelen stellen ↔ maatwerk bieden ↔ meten.

Om opbrengstgericht te kunnen werken is het werken volgens een vaste cyclus van belang. Er zijn verschillende cycli in omloop die het planmatig werken ondersteunen. In de kern gaat het steeds om de volgende stappen: doelen stellen, maatwerk bieden en meten.

Opzet

De training bestaat uit zes onderdelen:

- Voorbereiding
- Doelen stellen
- Maatwerk bieden
- Meten
- Uitwisselen met collega's
- De rol van de leerling

Bij het eerste onderdeel: Voorbereiding, krijgt u bronnen aangereikt ter oriëntatie op de cyclus van opbrengstgericht werken. Vervolgens volgen er drie onderdelen die zijn opgezet rond de drie stappen van Opbrengstgericht maatwerk: Doelen stellen – Maatwerk bieden – Meten.

Richting het einde van de training volgen er nog twee onderdelen: Uitwisselen met collega's en De rol van de leerling. Uitwisselen met collega's is vooral bedoeld om te zorgen dat opbrengstgericht maatwerk

iets van de vaksectie en school samen wordt. Tot slot staat bij De rol van de leerling centraal, dat ook de leerling wordt meegenomen in de cyclus van opbrengstgericht maatwerk.

Elk onderdeel begint met een beschrijving van het doel dat binnen dat onderdeel centraal staat. Vervolgens volgt een stukje theorie met achtergrondinformatie over het betreffende onderdeel en tot slot volgen enkelen opdrachten. In overleg met uw buddy kunt u bepalen welke opdrachten u wel of niet uitvoert, zodat de training goed aansluit bij uw eigen leervragen. Dit geldt ook voor de theoretische ondersteuning en voorbeeldmaterialen. Uiteraard kunt u alles lezen en bekijken, maar dit hoeft niet. Om helder te krijgen wat u precies wanneer wilt leren en toepassen en met wie u dat wilt doen, kunt u gebruik maken van het Plan van aanpak dat u op de volgende pagina vindt.

Plan van aanpak

Bekijk deze training globaal. Maak in overleg met uw buddy een plan van aanpak om de training te doorlopen, passend bij wat u zelf wilt leren en wat u nodig heeft om de cyclus van opbrengstgericht werken goed te kunnen toepassen in de lespraktijk. Zoek momenten van overleg en spreek elkaar aan op afspraken die u nu maakt.

Plan van aanpak

Wanneer?	Wat?	Met wie of hoe?	Gelukt?

In de laatste kolom van deze tabel kunt u telkens aangeven of het gelukt is. In hoeverre het gelukt is kunt u goed afmeten aan de leerdoelen die aan het begin van elk onderdeel staan beschreven. Bepaal voor uzelf en eventueel in overleg met uw buddy of collega's, of u de leerdoelen naar tevredenheid hebt gehaald.

Ter voorbereiding

Ter voorbereiding op het eerste overleg met uw buddy kunt u (in de elektronische leeromgeving) de volgende materialen bestuderen ter oriëntatie op de cyclus van opbrengstgericht werken:

- Website: [Opbrengstgericht Maatwerk](#)
- Publicatie: [Opbrengstgericht werken en vakmanschap van de leraar](#) (blz. 17-24)
- [Handreiking Differentiëren vo](#) (vooral de animaties)
- CPS [e-book differentiëren](#)
- Leerlinganalyse [voorbeeld Nederlands](#)
- Toetsanalyse [voorbeeld biologie](#)
- Eventueel eigen bronnen zoals:

Leerdoel:

Ik kan benoemen wat opbrengstgericht werken is en welke onderdelen voorwaardelijk zijn om opbrengstgericht te werken in de klas.

Opdrachten bij de voorbereiding

1. Wat zijn volgens u de kenmerken van opbrengstgericht werken?
2. Hoe ziet opbrengstgericht werken er op dit moment binnen uw vak(gebied) uit?
3. Wat zou er in uw eigen lespraktijk moeten/kunnen veranderen als u meer opbrengstgericht wilt gaan werken? Welke stappen wilt u dan zetten?
4. Wat zou u daarvoor moeten leren?
5. Bespreek de antwoorden met uw collega's die deze training ook volgen. Probeer op een intervisie-achtige manier tot inzichten te komen over opbrengstgericht werken in de klas.

Doelen stellen

Leerdoel:

Ik kan SMART doelen stellen bij de lessen die ik geef;

Ik kan de doelen bespreken met leerlingen;

Ik kan een les of meerdere lessen (ontwerpen en) geven die passen bij de doelen.

Waarom doelen stellen?

Een uitgangspunt van opbrengstgericht werken in de klas is het vooraf formuleren van leerdoelen voor de leerlingen: wat wil ik deze les of periode met deze klas bereiken, wat is het gewenste eindresultaat en hoe ga ik dat realiseren, of nog beter, hoe gaat de leerling dat bereiken?

Door expliciet doelen te formuleren ten behoeve van de te behalen prestaties, ontstaat meer doelgericht gedrag van de docent en van de leerling. Doelen stellen is noodzakelijk omdat daarmee duidelijk wordt waar leerlingen naar toe werken. Pas als vooraf doelen zijn gesteld kunnen de resultaten van de leerlingen worden beoordeeld. Ook zorgen concrete doelen voor een instructie die beter is afgestemd op het leerniveau van de leerlingen. Differentiatie is hierbij een belangrijk hulpmiddel (Vermaas, 2013). Door het stellen van doelen kunnen bewustere keuzes worden gemaakt in leerinhouden (leerstof) en bijvoorbeeld in wanneer de lesmethode wel of niet wordt gevolgd.

Soorten doelen

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen doelen in termen van **onderwijsaanbod** (welke leerstof moet leerlingen worden aangeboden) en doelen in termen van **beheersing** door leerlingen (wat moeten leerlingen aan het einde kennen en kunnen). Daarnaast is er een onderscheid tussen:

- Lesdoelen (bijvoorbeeld uit de methode) van een hoofdstuk, les of enkele lessen. Deze zijn concreet en specifiek omschreven;
- Lange termijn doelen (kerndoelen, tussendoelen, referentieniveaus en/of eindtermen).

Lesdoelen worden veelal vastgesteld aan de hand van de methode. Sommige methoden beschrijven lesdoelen of bieden via inhoudsbeschrijvingen input voor het formuleren ervan. Belangrijk is dat de verschillende lessen die in de loop van een schooljaar worden gegeven, bijdragen aan de lange termijn doelen. Daarom is het handig om de lesdoelen naast de kerndoelen, tussendoelen, eindtermen (zie www.leerplaninbeeld.slo.nl) of referentieniveaus te leggen, zodat een beeld ontstaat van waar de leerling naar toewerkt.

Leerlingen en lesdoelen

Zorg ervoor dat leerlingen op de hoogte zijn van de lesdoelen, zodat zij aan de start van een nieuw leerstofonderdeel, of aan de start van de les weten waar zij naar toe werken. Dit helpt leerlingen om naar de opbrengst van hun leren te kijken en eventueel te kiezen aan welke doelen ze nog willen werken. Lesdoelen niet gericht op geplande activiteiten ("Je maakt opdracht 3 en 4"), maar op gewenste leeropbrengst ("Na deze les ben je in staat om breuken met elkaar te vermenigvuldigen").

Hoe formuleer ik een concreet lesdoel in termen van beheersing?

Een leerdoel:

- specificeert de beoogde *leerlingendoelgroep*;
- beschrijft het waarneembare *eindgedrag* dat deze doelgroep na afloop van de les(senreeks) moet vertonen;
- vermeldt de belangrijkste *omstandigheden* waaronder de leerlingendoelgroep het verwachte eindgedrag moet vertonen.
- beschrijft het vereiste *beheersingsniveau*, bijvoorbeeld door te expliciteren welke prestaties de leerling moet leveren om zijn eindgedrag als voldoende beoordeeld te zien.

Een concreet (meetbaar) lesdoel informeert leerlingen en docenten over het door de leerlingen te vertonen eindgedrag. Voor de beschrijving daarvan bieden de SMART- principes een handige richtlijn, SMART staat voor:

- **Specifiek:** Het doel is in termen van concreet gedrag beschreven.
- **Meetbaar:** Dat gedrag is meetbaar, dat wil zeggen, het valt te beoordelen aan de hand van vooraf te stellen criteria.
- **Acceptabel:** Het gedrag is voor leerlingen en docenten de moeite waard.
- **Realistisch:** Het doel is haalbaar, niet te laag of te hoog gegrepen en sluit aan op de zone van naaste ontwikkeling van de leerlingendoelgroep.
- **Tijdgebonden:** Het doel is binnen een bepaalde tijd te bereiken en voorzien van een deadline.

Op de website www.opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl is voor verschillende vakken te lezen hoe u doelen kunt stellen. Zie bijvoorbeeld deze link voor [doelen stellen bij Nederlands](#).

Vaststellen van leerdoelen

Het vaststellen en aanpassen van leerdoelen is niet voor iedere docent een automatisme. Vaak worden primair de doelen van de methode gevolgd en gaat men ervan uit dat de doelen in de methode verankerd zitten. Dit is niet altijd het geval. Het loont de moeite om iedere periode opnieuw zelf doelen vast te stellen en deze aan het eind van de periode te evalueren. Onderstaande tabel geeft voorbeelden van goed geformuleerde leerdoelen (rechterkolom).

Incorrect geformuleerde leerdoelen (langer termijn)	Correct geformuleerde leerdoelen (lange termijn):
De leerling traint rekenvaardigheden.	De leerling kan aan het einde van dit jaar foutloos trek- en drukkkrachten berekenen voor een maquette van een loop- en fietsbrug.
De leerling heeft inzicht in het proces van websites bouwen.	De leerling kan na deze periode een website maken met Websitemaker bestaande uit minstens vier pagina's.
Ik durf mijn eigen mening te geven.	In de komende vijf lesweken wil ik steeds vaker mijn eigen mening geven in het groepje waarmee ik samenwerk, zodat ik in de laatste week minimaal vijfmaal per bijeenkomst inbreng heb.
Ik weet hoe ik een lessenserie moet ontwikkelen.	Aan het einde van deze cursus kan ik aan de hand van de ontwerpcyclus een eenvoudige lessenreeks ontwikkelen, die tegemoet komt aan verschillende leerstijlen van leerlingen.
Ik weet hoe ik een visie voor mijn onderwijsprogramma moet formuleren.	Na het eerste blok van de cursus Curriculumontwerp kan ik een visie voor een te ontwerpen les(senreeks) formuleren, die recht doet aan alle draden van het curriculaire spinnenweb.

Incorrect geformuleerde leerdoelen (langer termijn)	Correct geformuleerde leerdoelen (lange termijn):
Ik weet hoe ik taken moet verdelen.	Voor de herfstvakantie wil ik elk lid van het groepje waarmee ik samenwerk twee taken geven die zij tussen de herfst- en de kerstvakantie moeten uitvoeren.
De leerling kent manipulatietechnieken.	Aan het einde van het lopende schooljaar 2009-2010 kan de leerling drie technieken noemen waarmee je een boodschap kunt manipuleren.

Meer informatie over [doelen stellen](http://www.cursuscurriculumontwerp.slo.nl) is te vinden op de website: www.cursuscurriculumontwerp.slo.nl.

Leerdoelen en beheersingsniveaus

Om het beheersingsniveau van beoogd eindgedrag aan te geven is een verscheidenheid aan taxonomieën en referentiekaders beschikbaar, zoals de onderstaande tabel laat zien:

Het eindgedrag betreft de beheersing van:	Geschikt instrument om het beheersingsniveau te specificeren:
Kennis in het algemeen (lageren en hogere denkvaardigheden)	Checklist "taxonomie van Bloom"
Kennis, (algemene) vaardigheden en houding in het algemeen	Rubrics voor algemene vaardigheden Kerndoelen en Eindtermen in lijn
De Nederlandse taal	Referentiekader taal
Rekenen (deels wiskunde)	Referentiekader rekenen
Een moderne vreemde taal	Europees Referentie Kader (ERK)
De Europese en internationale oriëntatie	het Common Framework for Europe Competence (mei 2010) www.europeesplatform.nl/sf.mcgi?3051
Inhouden voor de verschillende vakken	Leerplaninbeeld.slo.nl

Opdrachten bij doelen stellen

1. Kies een les, een lessenserie en een lange termijn thema voor uw eigen vak. Schrijf bij elk onderdeel een of meerdere doelen, die begrijpelijk zijn voor leerlingen en die de gewenste leeropbrengsten weergeven.
2. Bekijk de opgestelde doelen van een vakcollega, bekijk ze kritisch en gebruik hierbij het 'vragenformulier leerdoelen' (zie volgende pagina). Laat ook uw doelen door een collega voorzien van feedback en verbeter waar nodig uw doelen op basis van deze feedback.
3. Vergelijk uw doelen met de lange termijn doelen (referentieniveaus, kerndoelen, tussendoelen en/of eindtermen zoals te vinden op www.leerplaninbeeld.nl). Dragen de doelen daadwerkelijk bij aan deze lange termijn doelen? Verbeter waar nodig uw doelen.
4. Bespreek de doelen in de les met leerlingen. Verbeter waar nodig uw doelen.
5. Vraag feedback van twee collega's en geef zelf ook feedback op de doelen van twee verschillende collega's. Het is makkelijk als u in een online tool (bv. google docs) in elkaars documenten kunt werken.

Vragenformulier leerdoelen (criteria van Hattie en Timperley, 2007)

Beantwoord voor elk van de geformuleerde leerdoelen de volgende vragen en stel de leerdoelen zo nodig bij.

VRAAG 1

Is het leerdoel gericht op de gewenste leeropbrengst en niet op een geplande activiteit?

Dus niet: Het leerdoel is dat de teksten worden gelezen en de opdrachten 1 t/m 25 worden gemaakt.

Maar: Het leerdoel is dat je kunt beschrijven waarom kringlopen essentieel zijn in de natuur en dat je een relatie kunt leggen tussen verschillende kringlopen.

Of: Het leerdoel is dat je in je eigen woorden uit kunt leggen hoe de gebeurtenissen aan het eind van de dertiger jaren tot WO II hebben geleid.

VRAAG 2

Is het leerdoel voor leerlingen duidelijk en transparant omschreven en maar op één manier te interpreteren?

VRAAG 3

Zijn de succescriteria goed omschreven? Op welke manier kan aangetoond worden dat leerlingen het doel gehaald hebben?

Als het leerdoel past op een leerlijn/aansluit bij een lange termijndoel, kan de leerlijn gebruikt worden als instrument om aan te geven in hoeverre de leerling het doel bereikt heeft. Als er voor het leerdoel één of meerdere **rubrics** ontworpen kunnen worden, kunnen deze dienen als instrument om aan te tonen in hoeverre de leerling het leerdoel bereikt heeft.

VRAAG 4

Is het leerdoel gericht op oppervlakkig leren (onthouden en/of begrijpen) of op diep leren (gebruiken/toepassen/evalueren van het geleerde)?

VRAAG 5

Is het leerdoel voor alle leerlingen motiverend? Wordt er rekening gehouden met niveauverschillen tussen de leerlingen?

Pas het leerdoel eventueel aan, zodat bijvoorbeeld heel goede leerlingen een motiverend extra leerdoel krijgen en leerlingen die de stof moeilijk vinden een gelaagd leerdoel krijgen waarin verschillende stappen aangegeven worden.

Gebruikte literatuur bij Doelen stellen

- Gils, D. (2013). *Van lesplannen naar leerdoelen. Werkwijze om leerdoelen en succescriteria te formuleren*. Utrecht: School aan Zet.
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77, 81-112.
- Hessing, R, & Uytendaal, E. (2013). *Liniaal opbrengstgericht werken in de klas*. Geraadpleegd op 21 maart 2015, van <http://www.kpcgroep.nl/kpc-groep/publicaties/liniaal-opbrengstgericht-werken-in-de-klas.aspx>
- Ledoux, G., Blok, H., Boogaard, M., & Krüger, M. (2009). *Opbrengstgericht werken: Over de waarde van meetgestuurd onderwijs*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Mager, R.F. (1974). *Leerdoelen formuleren. Hoe doe je dat?* Groningen: Wolters Noordhoff.
- SLO (z.d.). *Opbrengstgericht maatwerk*. Geraadpleegd op 17 maart 2015, van <http://opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl/>
- Vermaas, J. (2013). *Opbrengstgericht werken en het vakmanschap van de leraar: OGW in het VO*. Den Haag: School aan Zet.

Maatwerk bieden

Leerdoel:

Ik kan leerlingen indelen in routes aan de hand van een door mezelf of door de leerling uitgevoerde analyse van resultaten;

Ik kan een overzicht van de klas maken met een indeling in routes;

Ik kan met leerlingen overleggen over de indeling in routes.

Ik kan mijn les(sen) zo organiseren dat ik leerlingen uit verschillende routes, op maat kan begeleiden.

Waarom maatwerk bieden?

Maatwerk bieden gaat om de vraag wat de beste benadering is om doelen te behalen. Om leerlingen op maat te kunnen bedienen, worden leerlingen op basis van hun leerresultaten in drie routes ingedeeld. In navolging op het BHV-model (basis-, herhalings- en verrijkingsstof) worden hier de volgende drie routes gepresenteerd:

- *Intensiverende route*
Leerlingen die veel leerdoelen (nog) niet bereikt hebben werken aan de basisstof (eventueel op een andere manier) en ontvangen daarbij intensieve ondersteuning.
- *Basisroute*
Leerlingen die veel maar nog niet alle leerdoelen gehaald hebben werken aan leerinhouden uit de basisstof die ze nog onvoldoende beheersen.
- *Verrijkende route*
Leerlingen die de leerdoelen ruim gehaald hebben werken aan verdiepende (moeilijker) of verbredende leerinhouden en/of leerlingen formuleren zelf leerdoelen.
Als in de praktijk blijkt dat het werken met drie routes lastig is, kunt u ook beginnen met twee routes. Ook met twee routes kunnen leerlingen op maat worden bediend.

Minimaal het niveau van de basisstof is bedoeld voor alle leerlingen, herhalingsstof (liefst op een andere manier aangeboden) is bedoeld voor leerlingen die de basisstof nog onvoldoende beheersen en verrijkingsstof is bedoeld voor leerlingen die de basisstof voldoende beheersen en meer uitdaging nodig hebben.

Voorbeelden van maatwerk uitgewerkt voor verschillende vakken staan op de website www.opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl. Zie bijvoorbeeld een [link naar aardrijkskunde](#).

Vormen van maatwerk (uit CPS e-book differentiëren)

Differentiëren in instructie

De instructiefase is bij uitstek een fase waarbinnen u als docent goed kunt differentiëren door leerlingen in groepen in te delen. Maak bijvoorbeeld eens twee of drie groepen op basis van beheersing van de lesstof. Zo ontstaat een groep die de stof nog niet voldoende beheerst, een groep die op het gemiddelde niveau zit en eventueel nog een groep die eigenlijk geen instructie meer nodig heeft.

Differentiëren in leerstof

Bij deze manier gaat het om een aangepast onderwijsaanbod. U zegt als docent dan niet meer: 'Iedereen moet opdracht 6 tot en met 12 maken'. In plaats daarvan laat u leerlingen veel meer kiezen. Er zijn bijvoorbeeld opdrachten die iedereen moet maken, maar er zijn ook keuzeopdrachten waaruit elke leerling er bijvoorbeeld drie kiest. U kunt groepen leerlingen ook verdiepende of verrijkende opdrachten geven. U onderscheidt dan niveaus in de leerstof.

Differentiëren in leertijd

Leerlingen hebben een verschillend leertempo en de één gaat op sommige onderdelen sneller door de leerstof dan de ander. Een docent differentieert in leertijd door sommige leerlingen tijdens een les extra

of verlengde instructie te geven en andere leerlingen niet. Andere vormen van differentiëren in leertijd zijn bijvoorbeeld tempodifferentiatie, pre-teaching, Flipping the Classroom of differentiatie in het huiswerk dat wordt opgegeven.

Andere vormen

Naast deze drie hoofdvormen zijn er ook andere vormen van differentiëren, bijvoorbeeld differentiëren naar de manier waarop een leerling aantoont of een leerdoel is behaald. Of differentiëren in de activiteiten die leerlingen uitvoeren om zich kennis of vaardigheden eigen te maken. Zo kunt u aansluiten bij verschillende interesses, talenten en voorkeuren van leerlingen. Ten slotte kan er gedifferentieerd worden in de voorstructurering van opdrachten; hele open opdrachten of opdrachten waarbij exact wordt aangegeven welke stappen een leerling moet volgen en welk resultaat moet worden opgeleverd.

Organisatiemodellen

Er zijn verschillende modellen te gebruiken om het maatwerk in de klas te organiseren. Op de website: www.opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl worden drie modellen uitgewerkt.

- Model 1: Start met gezamenlijke instructie, daarna verlengde instructie.
- Model 2: Direct zelfstandig aan de slag.
- Model 3: Start met gezamenlijke instructie, daarna zelfstandig aan de slag.

Zie de volgende links voor meer informatie hierover:

- [Voorbeeld aardrijkskunde](#)
- [Voorbeeld wiskunde](#)

Rol van de leerling

Het is belangrijk om het doel van indeling in routes duidelijk aan leerlingen uit te leggen: 'je krijgt de uitleg en oefeningen die het beste bij jou passen'. Zonder deze uitleg kan de indeling worden ervaren als een scheiding in goed en slecht. Ook is aan te raden de motivatie van de leerling te betrekken bij de indeling. Sommige leerlingen motiveren zichzelf juist als de lat direct hoog wordt gelegd, andere leerlingen juist door de lat beetje bij beetje te verleggen.

Opdrachten bij maatwerk bieden

Een instrument dat docenten op praktische wijze kan ondersteunen bij de differentiatie in de klas, is het klashandelingsplan of groepsplan. Het biedt één format voor alle gegevens:

- De doelen voor de hele klas;
- De doelen voor de drie niveaus en leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften;

Hieronder ziet u een voorbeeld van een klashandelingsplan.

	leraar/ouders	//	SMART DOELEN met taakverdeling // leraar/ouders	DATUM EVALUATIE

1. Neem een (cijfer)overzicht van een klas, bijvoorbeeld de uitslagen van een instaptoets. Deel leerlingen in, in drie groepen aan de hand van deze scores. Werk dit uit in een klashandelingsplan. Gebruik daarbij als voorbeeld het klashandelingsplan dat u hierboven ziet en het voorbeeldmatig ingevulde handelingsplan dat u op de volgende pagina's vindt. Dit betreft een voorbeeld van docenten die dit traject al eens hebben doorlopen. De namen zijn vervangen door nummers.
2. Kies voor opdracht 2a of 2b. Dit zijn gelijke opdrachten, maar verschillende instrumenten; de een is op papier, de ander digitaal.
 - 2a Op papier:
Bespreek uw plan met een collega en bekijk ook zelf het plan van een collega. Het liefst iemand die lesgeeft aan dezelfde klas. Gebruik de onderstaande formulieren of gebruik schooleigen formulieren.

Klas: 3B

Periode: augustus 2015 – november 2015

Vaste afspraken

- In overleg met de docent mag de telefoon gebruikt worden om muziek te luisteren.
- Groep functioneert het beste bij duidelijke taken. Leerlingen willen het liefst aan het werk zijn. Instructie kort houden.
- Hulp bij plannen.
- Duidelijke afspraken.

Naam Leerling	Aandachtspunten	Dyslexie	Differentiatie																											
			Rekenen Onder niveau																											
1.	REC4 LGF indicatie. Komt van OPDC. Nieuw op school. Klompvoeten, dyscalculie, niet officieel. PDD-NOS/ ASS gediagnosticeerd.		<table border="1"><thead><tr><th>Naam</th><th>VS 0</th><th>VS1</th></tr></thead><tbody><tr><td>2</td><td>179</td><td>184</td></tr><tr><td>3</td><td>176</td><td>202</td></tr><tr><td>4</td><td>182</td><td>194</td></tr><tr><td>8</td><td>171</td><td>202</td></tr><tr><td>10</td><td>185</td><td>166</td></tr><tr><td>11</td><td>169</td><td>194</td></tr><tr><td>13</td><td>169</td><td>180</td></tr><tr><td>1 o.b.v. dyscalculie</td><td></td><td></td></tr></tbody></table>	Naam	VS 0	VS1	2	179	184	3	176	202	4	182	194	8	171	202	10	185	166	11	169	194	13	169	180	1 o.b.v. dyscalculie		
Naam	VS 0	VS1																												
2	179	184																												
3	176	202																												
4	182	194																												
8	171	202																												
10	185	166																												
11	169	194																												
13	169	180																												
1 o.b.v. dyscalculie																														
2.	Diabetes Mellitus. Afgestroomd van kader. Veel afwezig, vorig jaar. Rekenen en wiskunde problematisch.																													
3.	Rekenen en wiskunde aandachtspunt. korte instructie, auditief en visueel ondersteund. Herhaalde/ verlengde instructie. Controle bij zelfstandig werken.	X e.t./ audio																												
4.	Rekenen is een aandachtspunt. Strak houden. Eventueel niet meer naast 8.	X niet vastgesteld	Boven niveau																											
5.	Goede leerlingen, wat meer uitdaging bieden.		<table border="1"><thead><tr><th>Naam</th><th>VS 0</th><th>VS1</th></tr></thead><tbody><tr><td>14</td><td></td><td></td></tr><tr><td>5 (7,0 klas 2)</td><td>211</td><td>194</td></tr></tbody></table>	Naam	VS 0	VS1	14			5 (7,0 klas 2)	211	194																		
Naam	VS 0	VS1																												
14																														
5 (7,0 klas 2)	211	194																												
6.	Biologie vorig jaar onvoldoende.																													
7.	Niet opgestroomd vanwege laag IQ (disharmonisch).																													

8.	Gedrag, misschien niet naast 4. Duidelijk, een waarschuwing anders alleen oid. Gehoortest vorig jaar? Claroread gebruik?	x	<u>Engels</u> Onder niveau <table border="1"> <thead> <tr> <th>Naam</th> <th>VS 0</th> <th>VS1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>4 (5,5 klas 2)</td> <td>195</td> <td>198</td> </tr> <tr> <td>9 (5,5 klas 2)</td> <td>Lv:188 ws:202</td> <td>Lv:194 Ws:199</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> Boven niveau <table border="1"> <thead> <tr> <th>Naam</th> <th>VS 0</th> <th>VS1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>5 (7,5 klas2)</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>7</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>12 (7,9 klas2)</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <u>Nederlands</u> Onder niveau <table border="1"> <thead> <tr> <th>Naam</th> <th>VS 0</th> <th>VS1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>201 tv</td> <td>195 tv</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Naam	VS 0	VS1	4 (5,5 klas 2)	195	198	9 (5,5 klas 2)	Lv:188 ws:202	Lv:194 Ws:199										Naam	VS 0	VS1	5 (7,5 klas2)			7			12 (7,9 klas2)			Naam	VS 0	VS1	2						4	201 tv	195 tv						
Naam	VS 0	VS1																																																	
4 (5,5 klas 2)	195	198																																																	
9 (5,5 klas 2)	Lv:188 ws:202	Lv:194 Ws:199																																																	
Naam	VS 0	VS1																																																	
5 (7,5 klas2)																																																			
7																																																			
12 (7,9 klas2)																																																			
Naam	VS 0	VS1																																																	
2																																																			
4	201 tv	195 tv																																																	
9.	Engels is een aandachtspunt. Sociale jongen, maar beïnvloedbaar.																																																		
10.	Woont in pleeggezin . Laag werktempo, maakt alles door elkaar. Controleren tijdens zelfstandig werken.																																																		
11.	Geeft aan op te zien tegen pta's. Moeite met plannen . Rekenen moet vanaf het begin aangepakt worden.																																																		
12.	Gedrag is een aandachtspunt. Fanatieke leerling, kan lastig omgaan met kritiek, levert dit daarentegen wel op anderen. Gaat al wel beter dan in 1 ^e klas.	x																																																	
13.	Vlak voor de zomervakantie dyslexieonderzoek gehad. Handelingsadviezen staan in Magister. Verder absentie zeer goed in de gaten houden. Leerplichtambtenaar is in beeld, maar ouders trekken zich hier weinig van aan.	x																																																	
14.	Heeft veel verzuimd afgelopen schooljaar. Absentie in de gaten houden! Opstroom besproken, cijferlijst nu nog niet op voldoende niveau.																																																		

15.	Komt van het opdc, wordt ook begeleid door expertisepunt. Problematiek: PDD-NOS, ouder-kindrelatieprobleem, probleem binnen primaire steungroep. Daarnaast ook last van hypermobiliteit (kan alles, maar zwak aangelegd). Rekenen en wiskunde problematisch.				<table border="1"> <thead> <tr> <th>Naam</th> <th>VS 0</th> <th>VS1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>5</td> <td>217lv/ 225 tv</td> <td>227 lv/ 230tv</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>208lv/ 207tv</td> <td>278lv/ 206tv</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Naam	VS 0	VS1	5	217lv/ 225 tv	227 lv/ 230tv	7	208lv/ 207tv	278lv/ 206tv												
Naam	VS 0	VS1																								
5	217lv/ 225 tv	227 lv/ 230tv																								
7	208lv/ 207tv	278lv/ 206tv																								
16.	Komt van het Roessingh. Weinig nog over bekend.																									
				Biologie Onder niveau	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Naam</th> <th>VS 0</th> <th>VS1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>6i (5,4 klas 2)</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>10 (5,0)</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Naam	VS 0	VS1	6i (5,4 klas 2)			10 (5,0)														
Naam	VS 0	VS1																								
6i (5,4 klas 2)																										
10 (5,0)																										
				Boven niveau	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Naam</th> <th>VS 0</th> <th>VS1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Naam	VS 0	VS1																		
Naam	VS 0	VS1																								

- 2b. Digitaal: Op de website 'opbrengstgericht maatwerk' is een [Exceltool](#) beschikbaar om op een snelle manier te werken aan doelen en maatwerk. Gebruik het tabblad Maatwerk uit de Exceltool om de opdrachten per route in te vullen. Via het tabblad Overzichten kunt u de leerlingplanners uitprinten via de button Afdruk opdrachten per individuele leerling per leerroute.
3. Gebruik de indeling in de groep voor een gesprek met de groep. Pas uw indeling eventueel aan na overleg met de klas en ga dan een of meerdere lessen geven volgens deze indeling.
4. Deze opdracht is bedoeld terwijl u met de lessen bezig bent. Evalueer of u de groepen goed hebt ingedeeld. Praat hierover met de andere docenten. Bespreek het ook met leerlingen.

Gebruikte literatuur bij Maatwerk bieden

- CPS (z.d.). *De 16 meest gestelde vragen over differentiëren én de 16 praktische antwoorden*. Amersfoort: CPS. Geraadpleegd op 30 december 2015, van <http://www.cps.nl/16-meest-gestelde-vragen-over-differentieren>
- Ledoux, G., Blok, H., Boogaard, M., & Krüger, M. (2009). *Opbrengstgericht werken: Over de waarde van meetgestuurd onderwijs*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- SLO (z.d.). *Opbrengstgericht maatwerk*. Geraadpleegd op 30 december 2015, van <http://opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl/>
- Vermaas, J. (2013). *Opbrengstgericht werken en het vakmanschap van de leraar: OGW in het VO*. Den Haag: School aan Zet.

Meten

Leerdoel bij dit onderdeel:

*Ik kan verschillende meetmomenten gebruiken om een goed beeld van de leerling te krijgen;
Ik kan een toets analyseren en op basis daarvan leerlingen een passende route aanbieden;
Ik kan een diagnostische toets gebruiken en (laten) analyseren.*

Waarom meten?

Waarom nemen we zoveel toetsen af, volgens Hattie (2008) is het afnemen van toetsen vooral in het belang van de docent, omdat het de docent vertelt hoe hij het doet en welk effect zijn handelen heeft op de leerling. Het analyseren en evalueren van de studievoortgang kan een schat aan informatie opleveren. Maar leert de leerling ook van het afnemen van toetsen?

Om leerlingen aan passende leerdoelen te laten werken, moet de docent een goed beeld hebben van (het niveau van) de leerling. Dit kan door continue informatie te verzamelen over de leerling en zijn leerresultaten. De docent weet zo waar de leerling staat ten opzichte van het gewenste niveau, waardoor hij het onderwijsaanbod zo goed mogelijk kan afstemmen op het niveau en de behoeften van de leerling. De continue informatieverzameling kan op verschillende momenten (meetmomenten) plaatsvinden:

- Aan de start van de les(sen), periode of het leerjaar;
- Tijdens de les(sen);
- Na afloop van de les(sen), periode of het leerjaar.

Wat meten?

Bij het verzamelen van informatie zal naast de cognitieve ontwikkeling, ook naar de belangstelling, leerstijl en sociaal-emotionele ontwikkeling, waaronder de motivatie, gekeken moeten of kunnen worden. Gebruik de verkregen informatie zoveel mogelijk als input voor het vervolgaanbod waar de leerling aan gaat werken. Zo wordt beoordeling, meten, onderdeel van een cyclisch proces van opbrengstgericht werken. Het is daarmee geen eindpunt maar onderdeel van het leren. Dit wordt ook wel formatief evalueren genoemd. Voor meer informatie daarover zie: www.formatiefevalueren.slo.nl

Een bekende en zeer belangrijke vorm van formatief evalueren en daarmee ook van opbrengstgericht werken is het geven van effectieve feedback. Opbrengstgericht werken verliest aan kracht als de leerling zich niet bewust is van een aantal zaken die belangrijk zijn voor het vak en als niet met regelmaat aan hem/haar feedback wordt gegeven. Geef op basis van de verzamelde gegevens feedback aan de leerling, zodat hij/zij weet wat goed gaat, wat (nog) niet en hoe hij/zij aan verbeteringen kan werken. Houd daarbij rekening met het niveau waarop de feedback wordt gegeven. Feedback moet de kloof vullen tussen wat de leerling begrijpt en wat hij zou moeten begrijpen.

Om te zorgen dat feedback daadwerkelijk effectief is moeten de volgende drie vragen beantwoord worden:

- Aan welke leerdoelen werkt de leerling? (*Feedup*). Zonder heldere, specifieke en uitdagende doelen zal het geven van effectieve feedback lastig zijn.
- Hoe goed heeft de leerling de leerdoelen tot nu toe al aangepakt of uitgevoerd? (*Feedback*)
- Hoe gaat de leerling verder om de nog niet behaalde leerdoelen te bereiken? (*Feedforward*)

	Waar werkt de leerling naartoe? Feedup	Waar is de leerling nu? Feedback	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie? Feedforward
Leraar	Verhelderen van leerdoelen en delen van criteria voor succes	Realiseren van effectieve discussies, taken en activiteiten die bewijs leveren voor leren	Feedback geven gericht op verder leren
Medeleerling	Begrijpen en delen van leerdoelen en criteria voor succes	Activeren van leerlingen als belangrijke informatiebronnen voor elkaar	
Leerling	Begrijpen van leerdoelen en criteria voor succes	Activeren van leerlingen in het stimuleren van eigenaarschap over het eigen leren	

Een effectieve manier van feedback geven is het stellen van vragen. Door vragen te stellen organiseert de leerling zijn kennis en weet de docent preciezer op welk denk- en kennisniveau hij moet aansluiten. Deze techniek blijkt effectiever dan het geven van extra uitleg.

Manieren om te meten

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de leerling en van wat hij kan en wat (nog) niet, is het raadzaam om op verschillende momenten en op verschillende manieren gegevens te verzamelen, bijvoorbeeld door:

1. gebruik te maken van meetinstrumenten gericht op product en proces: instaptoetsen of –taken, opdrachten, (methode)toetsen, vragenlijsten. Zorg bij instaptoetsen of –taken dat deze een goede afspiegeling zijn van de doelen en van het hoofdstuk of leerstofonderdeel dat volgt. De doelstellingen uit dat hoofdstuk moeten voldoende aan bod komen;
2. het gedrag van leerlingen te observeren, al dan niet aan de hand van observatie- of beoordelingslijsten;
3. de voortgang in het maken van verwerkingsopdrachten te bekijken;
4. te praten met de leerling, ouders of andere betrokkenen (denk aan: mentor, zorgcoördinator);
5. leerlingen zichzelf te laten beoordelen. Leerlingen ontwikkelen zodoende inzicht in de eigen ontwikkeling, kwaliteiten, motieven en interesses. Denkt u dat leerlingen hun eigen prestaties onvoldoende kunnen inschatten? Vergelijk uw eigen beoordeling met die van de leerling. Doe dit op basis van de SMART-geformuleerde leerdoelen. De verschillen in beoordeling vormen de basis voor het gesprek.

Voorbeelden

Op de website <http://opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl/> staan voorbeelden van uitgewerkte toetsen, in routes en passend bij de doelen. Via deze link een [voorbeeld voor biologie](#).

Analyse van resultaten

Een door scholen veel gebruikt meetinstrument zijn de CITO toetsen. Analyse van deze toetsen kan laten zien dat de leerlingen slecht scoren op verhaalsommen, of een analyse van de examenresultaten kan laten zien dat leerlingen moeite hebben met meerkeuzevragen en dus extra training op dat onderdeel nodig hebben. Aan de hand van deze analyses kunnen er keuzes gemaakt worden. Zo kan ervoor gekozen worden om een stukje lesstof te herhalen, omdat de leerresultaten achterblijven op dat onderdeel.

Het doelgericht aanpassen van het eigen handelen op basis van analyse van de studievoortgang draagt bij aan opbrengstgericht werken in de klas. Het maken van deze analyse start bij het meten. Daarbij is van belang:

- Zorg bij elk vakonderdeel voor meerdere evaluatiemomenten per jaar, zodat de ontwikkeling van een leerling of klas in beeld gebracht kan worden;
- Gebruik waar mogelijk overdrachtsgegevens of een instaptoets en methode-onafhankelijke toetsen;
- Laat diagnostische toetsen ook door de leerlingen zelf analyseren, zodat ze ontdekken wat ze wel of (nog) niet beheersen;
- Bespreek ook individueel met de leerlingen de resultaten en het onderwijsaanbod;
- Analyseer en interpreteer in ieder geval twee keer per jaar de verschillen tussen leerlingen op basis van observaties, leerlinggesprekken en/of toetsresultaten, het liefst met collega's;
- Maak in de vakgroep afspraken over het beoordelen van methodegebonden toetsen en taken. Denk aan de cesuur, het gewicht van opdrachten en de beoordelingscriteria bij productieve opdrachten. In dat geval kunnen cijfers door de jaren heen, bij verschillende docenten, beter met elkaar vergeleken worden.

Ook met het leerlingvolgsysteem van Cito, VAS, kunnen scholen de ontwikkeling van leerlingen volgen. Alle toetsen in dit volgsysteem hebben (zo veel mogelijk) betrekking op dezelfde kernvaardigheden. De toetsen kunnen gegeven worden op drie niveaus (bb, kb/gt, havo-vwo) en de resultaten van de leerlingen worden afgezet tegen landelijke gemiddelden van zes referentiegroepen. Namelijk de bb+ (bb met lwoo), bb, kb, gt, havo en vwo. De kernvaardigheden die worden getest met deze toetsen zijn:

1. Nederlands leesvaardigheid: hoofdonderwerp, hoofdgedachte, relaties tussen zinnen en alinea's.
2. Nederlands woordenschat: op basis van Streefwoordenlijst voor de basisvorming.
3. Taalverzorging: werkwoordspelling, niet werkwoord spelling en grammatica.
4. Engels leesvaardigheid: hoofdgedachte, hoofdzaken, info opzoeken en verbanden.
5. Engels woordenschat.
6. Rekenen/wiskunde: getallen, verhoudingen, verbanden, meten en meetkunde.
7. Wiskunde: algebra, statistiek en kansrekening, meetkunde, formules en grafieken.

De resultaten worden weergegeven in vaardigheidsscore, hierbij worden alle onderdelen gescoord op één vaste vaardigheidsschaal ongeacht de toets of versie en de percentielscore, dit is de vaardigheidsscore van leerling of groep vergeleken met resultaten van een landelijke referentiegroep.

Opdrachten bij Meten

1. Ontwikkel of gebruik een instaptoets om voorafgaand aan een nieuw hoofdstuk/thema te geven aan uw klas. Neem de toets af en analyseer de uitkomsten per vraag. Geef aan wat de gevolgen van het maken van deze toets zijn voor uw lesgeven en voor groepen leerlingen in de klas.
2. Ontwikkel of gebruik een diagnostische toets. Neem deze toets af (bijvoorbeeld op de helft van een thema of als opmaat naar een eindtoets) en laat leerlingen deze zelf nakijken. Laat leerlingen een plan van aanpak maken over hoe ze zo goed mogelijk de summatieve toets gaan maken.
3. Open het LVS en kijk bij één van de vakken en één van de groepen die u lesgeeft naar de laatste vijf à zes cijfers en het gemiddelde.
Bestudeer de cijfers op de onderdelen:
 - Leerlingniveau
 - Cijferkolomniveau
 - KlasniveauWat valt op per onderdeel, wat is uw analyse?
Welke materegelen neemt u per leerling? Per cijferkolom? Voor deze klas?
Welk voorstel neemt u mee naar de vaksectie?
4. Vergelijk een bestaande toets met de gegeven doelen voor dat onderdeel.
 - Zijn de goede vragen gesteld?
 - Passen alle vragen bij de doelen?
 - Zijn de vragen verschillend van inhoudsniveau (lagere en hogere denkvaardigheden)?

Gebruikte literatuur bij Meten

- Boomkamp, T. (2013). *Groepsplan Nederlands*. Format voor analyse bij Nederlands. Almelo: AOC Oost.
- CITO (z.d.). *AOC Oost Almelo*. PowerPoint over het gebruik van gegevens Cito toetsen voortgezet onderwijs. Arnhem: CITO.
- Hattie, J. (2008). *Visible learning*. London: Taylor & Francis Ltd.
- Ledoux, G., Blok, H., Boogaard, M., & Krüger, M. (2009). *Opbrengstgericht werken: Over de waarde van meetgestuurd onderwijs*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- SLO (z.d.). *Opbrengstgerichtmaatwerk.slo.nl*
- Vermaas, J. (2013). *Opbrengstgericht werken en het vakmanschap van de leraar: OGW in het VO*. Den Haag: School aan Zet.

Uitwisselen met collega's

Leerdoel bij dit onderdeel:

Ik kan de meerwaarde benoemen van samen leren met collega's;

Ik kan benoemen hoe opbrengstgericht werken in de vaksectie leeft en wat ik kan inbrengen (door het volgen van deze training);

Ik kan een verbeterplan maken voor opbrengstgericht werken voor de vaksectie, voor een langere periode.

Nederland Buitenland Politiek Economie Sport Cultuur Gezondheid Onderwijs

'Leraren moeten vaker bij elkaar in de klas kijken'

door Ingrid Weel – 08/01/07, 00:00

Meer over

Leraren die het moeilijk hebben, moeten meer hulp krijgen van hun collega's. Want goed onderwijs valt of staat met de leraar.

Dat is de overtuiging van de onderwijsinspectie. „Als we het onderwijs willen verbeteren, moeten leraren vaker bij elkaar in de klas gaan kijken. Het meest dramatische op school is dat er docenten zijn die geen orde kunnen houden, terwijl geen collega daar wat van durft te zeggen”, vertelt inspecteur-generaal Kete Kervezee.

Volgens haar hangt er schaamte omheen. „Geen orde kunnen houden, is nog steeds een soort geheim. Maar lessen zonder orde zijn lessen waar een leerling niets aan heeft. Aanvankelijk vinden ze het nog lollig, maar ze leren er niets. En zo'n leraar wordt ook nog eens eenzamer en eenzamer, en raakt vervolgens in een isolement. Dáár zou moeten worden ingegrepen”, aldus Kervezee.

De inspecteur-generaal benadrukt dat er een wereld te winnen is als docenten én schoolleiders vaker, en het liefst systematisch, bij elkaar in de klas komen. „Het management moet als zij drie of vier keer heeft gesignaleerd dat de leraar verzuipt met hem of haar een functioneringsgesprek aangaan en het probleem benoemen.” Want, daarvan is de onderwijsinspectie overtuigd, goed onderwijs staat of valt met de leraar.

■ [Volg Trouw op Facebook](#)

Samen werken aan een opbrengstgerichte school

Scholen die opbrengstgericht werken, benadrukken dat het bij opbrengstgericht werken gaat om goed onderwijs geven. In die zin is opbrengstgericht werken niets nieuws. Veel stappen van opbrengstgericht werken worden, soms onbewust, al gedaan. Wat wel nieuw is, is de systematische aanpak: vooraf leerdoelen vaststellen, resultaten analyseren, maatwerk bieden. Dit alles vraagt een reflectie op uw eigen handelen en dat van collega's. Soms ontbreken hiervoor de vaardigheden of de tijd, of is men nog onvoldoende bewust van de meerwaarde van opbrengstgericht werken.

In het ideaalplaatje van de opbrengstgerichte school is het werken volgens de cyclus: Doelen stellen - Maatwerk bieden – Meten, verweven met het vakmanschap van alle medewerkers in de school. Het moet voor iedereen een standaard activiteit zijn.

Een onderzoekende cultuur

Uit de praktijk blijkt dat het evalueren van de resultaten en het krijgen van feedback niet automatisch leidt tot gerichte acties om uzelf verder te ontwikkelen. Hiervoor is een meer onderzoekende en zelfreflecterende houding nodig. Het kan zinvol zijn om elkaar hierbij te ondersteunen, samen te kijken hoe (toets)resultaten geïnterpreteerd kunnen worden, deze interpretaties te gebruiken naar acties op school-, klas- en leerlingniveau, samen te kijken naar vormen van maatwerk en differentiatie en ook samen doelen vast te stellen voor leerlingen in een doorlopende lijn.

Door samen te werken aan de drie stappen van opbrengstgericht werken (doelen stellen – maatwerk bieden – meten), ontstaat binnen de hele school een onderzoekende, opbrengstgerichte cultuur.

De meest effectieve manier om samen cijfers te bespreken, is met uw collega's in de vaksectie. Hierdoor wordt u als vaksectie meer samen verantwoordelijk voor de doorlopende leerlijn, vanaf de onderbouw tot aan het examen.

Een paar tips

- Wees samen verantwoordelijk voor de resultaten;
- Durf kritisch te zijn op uw eigen handelen, kijk waar het nog beter kan;
- Geef feedback aan uw collega's en zie hun feedback als een tip om uzelf verder te verbeteren;
- Maak analyses en kijk waar de oorzaken voor de resultaten liggen en bespreek deze met collega's;
- Gebruik de analyses om bij te sturen en om te differentiëren;
- Laat leerlingen zichzelf, elkaar en u feedback geven;
- Werk samen een doorlopende leerlijn uit en beschrijf deze in een vakwerkplan;
- Bereid samen de toetsen voor en kijk daarbij kritisch naar de methodetoetsen. Gebruik daarbij een toetsmatrijs;
- Bespreek samen de resultaten en wissel *good practices* uit in het vakgroepoverleg.

Wees u ervan bewust dat het vastleggen van lessen via video een heel krachtig middel tot leren kan zijn. Het is vaak confronterend om uzelf op deze manier te zien, maar het leren van elkaar via video kan grote sprongen voorwaarts geven in een opbrengstgerichte schoolcultuur. Gebruik het middel video met respect voor uw collega's en voor uzelf.

Opdrachten bij Uitwisselen met collega's

1. Bespreek een toetsmatrijs voor een bepaald hoofdstuk met een collega. Maak samen een toets, dat kan zowel een instaptoets, een diagnostische als een summatieve toets zijn.
2. Bespreek in uw vaksectie een analyse van een (instap)toets of een opdracht waar leerlingen een cijfer voor krijgen. Kijk wat concrete acties voor meer maatwerk kunnen zijn.
3. Check in de vaksectie op welke momenten in het leerjaar of bij welke onderdelen van uw vak jullie (meer) invulling kunnen geven aan de cyclus 'doelen stellen – maatwerk bieden – meten'.
4. Bereid samen een gedifferentieerde les voor en kijk bij elkaar naar de uitvoering van de les (eventueel met video) en bespreek deze na. Geef vooraf kijkpunten aan de collega die observeert.
5. Bespreek in de vaksectie de visie op opbrengstgericht werken en stem deze af op de onderwijsvisie van de school. Maak een stappenplan met acties voor de komende maand, de rest van het schooljaar en het komende schooljaar. (Denk groot, start klein!)

Gebruikte literatuur bij Uitwisselen met collega's

- CPS (z.d.) *De 16 meest gestelde vragen over differentiëren én de 16 praktische antwoorden*. Amersfoort: CPS. Geraadpleegd op 30 december 2015, van <http://www.cps.nl/16-meest-gestelde-vragen-over-differentieren>
- Vermaas, J. (2013). *Opbrengstgericht werken en het vakmanschap van de leraar: OGW in het VO*. Den Haag: School aan Zet.

De rol van de leerling

Leerdoel bij dit onderdeel:

Ik kan leerlingen meenemen in de cyclus van opbrengstgericht werken;

Leerlingen kunnen (bij verrijksstof) eigen doelen stellen;

Leerlingen kunnen eigen gemaakte toetsen of toetsen van medeleerlingen analyseren;

Leerlingen kunnen passende keuzes maken uit het aanbod van maatwerk.

Leerlingen als eigen leraar

Wil opbrengstgericht werken bij leerlingen gestalte krijgen, dan moeten leerlingen zich bewust van het belang/nut ervan. Daarbij kunt u leerlingen helpen. De eigen ontwikkelde bewustwording tijdens deze training mag u doorgeven aan de leerlingen.

Hieronder een aantal vragen om over na te denken:

- Stimuleert u leerlingen om zelf doelen te stellen?
- Stimuleert u uw leerlingen om te ontdekken waarop ze beoordeeld worden?
- Stimuleert u uw leerlingen om gericht doelen te stellen als voorbereiding op een toets/opdracht?
- Stimuleert u leerlingen om samen over hun doelen te praten?
- Stimuleert u leerlingen in de voorbereiding op de toets/ opdracht om samen te praten over wat ze van de toets/ opdracht verwachten?
- Stimuleert u leerlingen om samen na te denken over beoordelingscriteria (waarop ze beoordeeld worden)?
- Stimuleert u leerlingen om zelf hun toets/opdracht te analyseren a.d.h.v. de beoordelingscriteria/doelen?
- Stimuleert u leerlingen om te reflecteren op hun prestaties: hoe hebben ze aan het leerdoel gewerkt en hebben ze het gehaald?
- Stimuleert u leerlingen om zelf te benoemen wat goed en minder goed ging in de toets/opdracht?
- Stimuleert u leerlingen om samen over het resultaat van hun toets/opdracht te praten?
- Laat u leerlingen elkaars gedrag weleens observeren in de les met observatieformulieren?
- Laat u leerlingen weleens elkaars toetsen/opdrachten beoordelen?
- Stimuleert u leerlingen om zelf concrete verbeteracties te noemen?
- Stimuleer u leerlingen om concrete plannen te maken over hoe, waarmee en wanneer ze zichzelf verbeteren?
- Stimuleert u leerlingen om aan te tonen dat ze hun verbeteracties ook hebben uitgevoerd?
- Stimuleert u leerlingen om elkaar verbetertips te geven?
- Stimuleert u leerlingen om met elkaar te bespreken wat ze van de toets/opdracht geleerd hebben en welke vervolgstappen ze op basis hiervan kunnen zetten?

Opdrachten bij De rol van de leerling

1. Iedere leerling schrijft een post-it met "Wat wil ik leren" en "Wat weet ik al". Deze plakt elke leerling op een A3. Dit wordt in groepjes besproken. Daarna formuleert iedere leerling minimaal één leerdoel waarin de gewenste leeropbrengsten duidelijk worden.
2. "Wat ga ik doen aan dit leerdoel?" Leerlingen bespreken de zelf geformuleerde doelen in kleine groepjes. Ze maken samen een actielijstje van wat ze kunnen doen om de doelen te behalen.
3. Laat de leerlingen een toetsvraag bedenken passend bij één van de doelen voor deze lessen.
4. Laat de leerlingen een diagnostische toets samenstellen (of een stukje ervan) en laat deze door een medeleerling maken. Laat ze deze in een groepje bespreken en daarna bepalen wat ze nog kunnen doen om de doelen allemaal te behalen en een goede eindtoets te maken.
5. Geef de leerlingen hun toets terug met uw aantekeningen (feedback), maar laat ze zelf het cijfer bepalen. Zo denken ze na over "Waar sta ik nu volgens deze toets en waarom?"
6. Laat leerlingen in duo's hun antwoorden op een toets vergelijken. Ze geven samen cijfers met argumenten hiervoor. Daarna vergelijken ze deze cijfers met het cijfer en de feedback die door de docent is gegeven.

Gebruikte literatuur bij De rol van de leerling

- Ledoux, G., Blok, H., Boogaard, M., & Krüger, M. (2009). *Opbrengstgericht werken: Over de waarde van meetgestuurd onderwijs*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- School aan Zet (z.d.). *opbrengstgericht werken in en door de sectie: Met leerlingen eigen leeropbrengsten in beeld krijgen*. APS en KPC-groep. Geraadpleegd op 30 december 2015, van <http://www.schoolaanzet.nl/over-school-aan-zet/call-for-proposals/opbrengstgericht-werken-in-en-door-de-sectie-ogw-vo/>
- VO-raad (z.d.). *De Toolkit OGW. Samen werken aan onderwijskwaliteit*. Geraadpleegd op 30 december 2015, van <http://www.projectlerenverbeteren.nl/toolkit-ogw/>

